

УДК 355.237:005.336.2]:37.091.33-047.42
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-2-34>

Андрій САВЧЕНКО,
 orcid.org/0000-0002-1525-6258
 аспірант кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
 Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
 (Київ, Україна) petkoluda2015@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ СФОРМОВАНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Наголошено, що до показників оцінки управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки автором визначено: теоретичну підготовку, емоційну стабільність, психолого-фізичну витривалість, управлінську компетентність.

В експериментальному дослідженні щодо визначення ефективності моделі формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки приймали участь 432 курсанти Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Військової академії (м. Одеса), кафедри військової підготовки Національного авіаційного університету, з яких 216 респондентів склали контрольну і 216 – експериментальну групи. Всі курсанти-респонденти як експериментальної (216 осіб), так і контрольної (216 осіб) груп були до початку експерименту вирівняні за основними показниками, що впливають на успішність засвоєння навчального матеріалу.

Результати дослідницько-експериментальної роботи сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки у вищому навчальному військовому закладі упродовж педагогічного формувального експерименту ранжирувалися за трьома рівнями оцінки: пошуковий, креативний та експериментальний. У ході експерименту доведено, що використання таких рівнів суттєво покращують ефективність та якість навчання у вищих військових навчальних закладах, що надає підстави для коректного проведення педагогічного експерименту. Своєю чергою, організація та результати дослідницько-експериментальної роботи сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки мала поділ за такими рівнями: пошуковий (початковий), креативний (достатній), експериментальний (високий). Також визначено, що одним із важливих предикторів сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки є і показник активності курсантів.

Ключові слова: офіцер Збройних сил України, тактичний рівень підготовки, управлінська компетентність, управлінська підготовка командирів військових підрозділів.

Andrii SAVCHENKO,
 orcid.org/0000-0002-1525-6258
 Graduate student of the Department of Primary Education and Innovative Pedagogy
 Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University
 (Kyiv, Ukraine) petkoluda2015@gmail.com

ORGANIZING AND REPORTING EXPERIMENTAL RESULTS OF THE SCIENTIFIC EXPERIMENT FOR FORMING MANAGERIAL COMPETENCIES OF TACTICAL LEVEL OFFICERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

In this study, we have considered various indicators for assessing the management competence of tactical-level officers during their professional training, including theoretical knowledge, emotional stability, psychological and physical endurance, and managerial skills. A total of 432 cadets from the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, the Military Academy in Odessa, and the Department of Military Training at the National Aviation University participated in this research, with 216 cadets assigned to a control group and 216 to an experimental group. Both groups were pre-assessed based on key indicators affecting their success in learning the educational material before the experiment began.

The research and experimental work were focused on developing managerial competence among tactical-level officers within the framework of professional training at a higher educational military institution. It utilized three levels of evaluation: exploratory, creative, and experimental, with the application of these levels intended to enhance the overall effectiveness and quality of education in higher military educational institutions, as well as to provide a solid foundation for conducting pedagogical experiments. The organization and results of this research and experimental work

for forming managerial competence among tactical-level officers during professional training were categorized into the following levels: exploratory (initial), creative (satisfactory), and experimental (advanced). Noted that one of the important indicators for forming management competence of tactical level officers in the process of professional training is the activity indicator of cadets. In the experimental group, the cadets' activity increased from class to class.

Key words: *officer of the Armed Forces of Ukraine, tactical level of training, managerial competencies, managerial training of commanding officers of the military units.*

Аналіз публікацій. Проблему підготовки військових фахівців, конкретизацію значення професійних та управлінських компетентностей військовослужбовців розглядають такі науковці: Ю. Вишневський, І. Бахов, О. Бойко, С. Бурій, О. Діденко, О. Колісник, О. Маслій, О. Прохоров, В. Рижигов, С. Романенко, І. Толок, О. Шанюк та ін. Наукове обґрунтування та практику проведення педагогічного експерименту аналізують у свої наукових пошуках С. Бурій, О. Діденко, О. Дубасенюк, Г. Лаврентьєва, О. Маслій, Л. Петько, О. Прохоров, В. Рижигов, Г. Шевкун, М. Шишкіна, які проводять педагогічні дослідження у сфері військової освіти.

Мета статті – практично розкрити організацію та навести результати дослідницько-експериментальної роботи щодо сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки.

Актуальність статті. Організація та результати авторської дослідницько-експериментальної роботи для перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов і моделі формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня до професійної управлінської діяльності у військових підрозділах представлено у педагогічний формувальному експерименті.

При виборі методів експериментального дослідження було враховано теорію системності, що дозволило охопити досліджувані явища в усіх його зв'язках, проявах, опосередковуваннях. Методи експериментального дослідження формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки поділялися на чотири групи: психолого-педагогічні, спостереження, анкетування і тестування.

Виклад основного матеріалу. З метою коректного проведення експериментальних досліджень усі курсанти Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Військової академії (м. Одеса), кафедри військової підготовки Національного авіаційного університету, які приймали участь в експерименті, були заздалегідь (до початку експерименту) вирівняні за основними показниками, що впливають на успішність засвоєння навчального матеріалу. Показники успішності та

інтелекту, а також ціннісних орієнтацій респондентів виявили відносно однакові показники, що є підґрунтям для коректності проведення подальшої експериментальної роботи.

Спеціальна управлінська підготовка офіцерів ЗСУ тактичного рівня на базі навчальних курсів «Управління повсякденною діяльністю підрозділів» (у тому числі охорона державної таємниці, безпека життєдіяльності, основи охорони праці), «Основи військового управління» (у тому числі штабні процедури НАТО (Шанюк О. В., Романенко С. Е., 2021), відноситься до Програми індивідуальної підготовки офіцерів тактичної ланки управління Збройних Сил України оформленої відповідно до Тимчасового порядку оформлення військових публікацій у Збройних Силах України затвердженого наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 26.12.2018 № 460. Цю програму було складено за результатами апробації «Програми індивідуальної підготовки офіцерів тактичної ланки управління Збройних Сил України» ТП 7-00 (01).01 (затверджена ПЗНГШ 17.10.2019 № 25460/С) починаючи з грудня 2019 року по серпень 2020 року. В подальшому, враховуючи отриманні зауваження і пропозиції до її змісту та структури, видана друга редакція згаданої Програми (Програми індивідуальної підготовки..., 2019).

До показників оцінки управлінської компетентності ми відносимо такі предиктори: 1) теоретичну підготовку; 2) емоційну стабільність; 3) психолого-фізичну витривалість; 4) управлінську компетентність.

Нижче надаємо характеристику кожного з них (Інноваційні педагогічні технології..., 2018; Петько Л. В. Метод аналогії..., 2016; Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O., 2018; Pet'ko L., 2018).

Теоретична підготовка – це процес взаємодії викладача і курсантів, спрямований на засвоєння останніми певних теоретичних знань та інтелектуальних вмінь, які необхідні для здійснення майбутньої професійної військової служби командира військового підрозділу. Управлінська теоретична підготовка – це процес оволодіння курсантом тактичного рівня підготовки спеціальними знаннями з теорії і методики управління військовим підрозділом, військової психології, теорії лідерства,

гієни, особистого контролю, знаннями Статутів Збройних Сил та інших нормативних документів МОУ та ЗСУ. Все це засвоюється у процесі теоретичного (лекції) і практичного (практичні заняття і самопідготовка) навчання, а також на полігонних навчаннях. Отримані результати на кінець експерименту викладено на таблиці 1.

Емоційна стабільність офіцера ЗСУ – це вміння керувати своїми емоціями незалежно від професійних обставин. Це вміння володіти собою, контролювати свій емоційний стан і думки, не втрачати самовладання, але при цьому відчувати всі почуття як позитивні, так і негативні, збалансовано, виражено і розумно.

Емоційна стабільність офіцера у процесі військової служби передбачає розвиток певних спеціальних навичок для досягнення цілей професійної кар'єри. Для певних ситуацій, які виникають у процесі військової служби, емоційна стабільність надзвичайно важлива. Контроль над своїми емоціями під час, наприклад, конфліктної ситуації допомагає офіцерові мислити розсудливо і не шкодити продуктивності, а до того ж стикатися з різними темпераментами колег як у внутрішньому військовому колективі, так і в оточуючому середовищі.

Результати отриманих результатів на кінець експерименту щодо вивчення емоційної стабільності представлено на таблиці 2.

Психолого-фізична витривалість – здатність організму до тривалого виконання будь-якої роботи без помітного зниження працездатності. Рівень витривалості визначається часом, протягом якого людина може виконувати задану фізичну вправу (різновид діяльності). Витривалість людини можна охарактеризувати як здатність організму протистояти втомі. Результати отриманих результатів на кінець експерименту щодо вивчення психолого-фізичної витривалості респондентів представлено на таблиці 3.

Управлінська компетентність офіцера тактичного рівня (взвод, рота, батальйон, дивізіон) є складовою їх загальної професійної компетентності, яка інтегрує особистісну і професійну якість у цілісну систему взаємопов'язаних компонентів (що забезпечують ефективне виконання офіцером обов'язків командира підрозділу) та безпосередньо проявляється у стилі управління, етики військового управління (Кодекс честі офіцера..., 1999) і поведінки військового командира (Військовослужбовцю про..., 2014; Кодекс поведінки..., 2004). Зміст управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня підготовки охоплює знання відповідних принципів, форм і методів управління особовим складом підрозділу для забезпечення успішного виконання поставлених професійних завдань (Савченко А. О., 2021; Ryzhykov V., 2018).

Таблиця 1

Результати теоретичної підготовки респондентів (на кінець експерименту)

№ п/п	Рівні сформованості	Контрольна група	Експериментальна група
1.	Пошуковий (початковий)	60 (28%)	4 (2%)
2.	Креативний (достатній)	84(39%)	108(50%)
3.	Експериментальний (високий)	72 (33%)	104 (48%)
4.	Загальна кількість учасників експерименту	216 (100%)	216 (100%)

Таблиця 2

Результати розвитку емоційної стабільності у респондентів (на кінець експерименту)

№ п/п	Рівні сформованості	Контрольна група	Експериментальна група
1.	Пошуковий (початковий)	78 (36%)	12 (6%)
2.	Креативний (достатній)	81 (38%)	130 (60%)
3.	Експериментальний (високий)	57 (26%)	74 (34%)
4.	Загальна кількість учасників експерименту	216 (100%)	216 (100%)

Таблиця 3

Результати розвитку психолого-фізичної витривалості респондентів (на кінець експерименту)

№ п/п	Рівні сформованості	Контрольна група	Експериментальна група
1.	Пошуковий (початковий)	94 (44%)	4 (63%)
2.	Креативний (достатній)	74 (34%)	149 (69%)
3.	Експериментальний (високий)	48 (22%)	63 (29%)
4.	Загальна кількість учасників експерименту	216 (100%)	216 (100%)

Як зазначають науковці у галузі професійної освіти (Дубасенюк О. А., 2016; Методичні рекомендації..., 2007), у процесі педагогічного формувального експерименту доцільним при оцінці показників є використання трьох рівнів оцінки, які називають: *пошуковий, креативний та експериментальний рівні*. На нашу думку, використання таких рівнів значно покращують ефективність та якість навчання. Вважаємо за потрібне надати нижче характеристику кожного згаданого рівня.

Пошуковий (початковий) рівень: на цьому рівні курсанти безпосередньо залучаються до розв'язання дослідницьких завдань і розгляду проблемних ситуацій (Рис. 1). Важливо навчити курсанта побачити та сформулювати наукову проблему, висунути гіпотезу, розробити алгоритм дослідницької програми, коректно визначити методологію та обрати ефективні методи дослідження. Ефективною формою роботи на цьому рівні є індивідуальна, зорієнтована на досвід і рівень знань курсантів, яким надаються спеціально підібрані завдання.

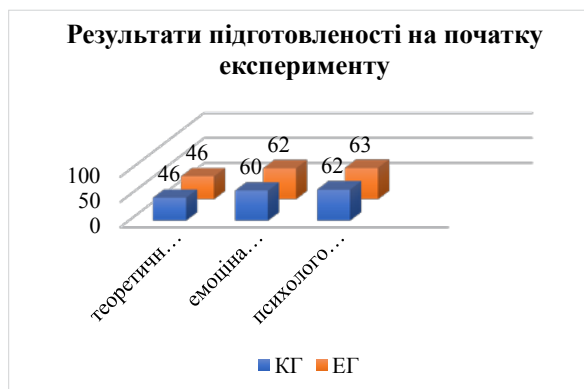

Рис. 1. Результати емпіричних частот пошукового рівня на початок експерименту

Креативний (достатній) рівень: мета діяльності на цьому рівні полягає в спонуканні курсантів до самостійної дослідницької діяльності

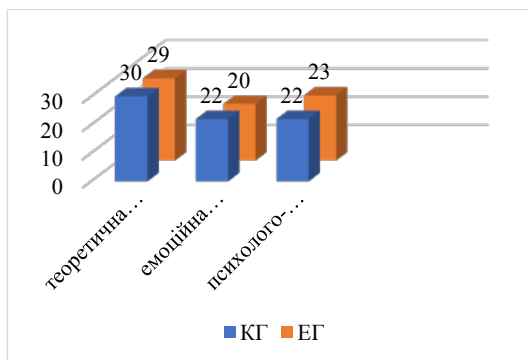

Рис. 2. Результати емпіричних частот креативного (достатнього) рівня на початок експерименту

на підґрунті засвоєних знань, навичок і вмій науково-дослідницької роботи (Рис. 2). В основі методу лежить самостійний аналіз вихідних даних, обґрунтування нових підходів до вирішення проблемних ситуацій, аналіз здійснених дослідницьких робіт, самостійне висунення робочої гіпотези, екстраполяція отриманого нового знання на практику, формування визначень, підготовка рефератів та курсових робіт.

Експериментальний (високий) рівень (Рис. 3): він уможливорює курсантам самостійно обрати тему дослідження, сформулювати її актуальність, надати теоретичну оцінку процесам і явищам, запропонувати власний алгоритм розв'язання проблем, здійснювати безпосереднє дослідження в навчальному закладі й у подальшому під час проходження служби (Маслій О. М., 2019; Петько Л. В. Принципи виховання..., 2016; Прохоров О. А., Рижиков В. С., 2020; Ягупов В. В., 2000).

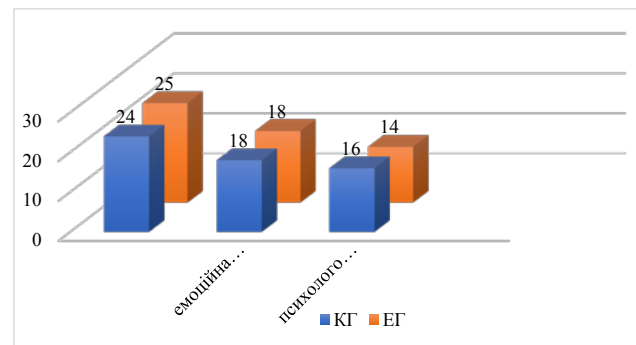

Рис. 3. Результати емпіричних частот експериментального (високого) рівня на початок експерименту

Ми оцінювали комплекс завдань за кожним компонентом із критеріальною оцінкою ефективності (k). *Високий рівень* готовності становив 90%–100%; *достатній* – 75%–89%; *початковий* – 60%–74%. Критеріальну оцінку ми використовували для з'ясування ефективності сформованості кожного компонента готовності, в тому числі транспозиційних властивостей та рівня готовності загалом. Залежно від реальних проявів кожного компонента їм надавалось числове значення від 1 до 3. Отже, 3 – свідчило про *високий результат*; 2 – *достатній*; 1 – *початковий*. Відповідно, отримуємо числове значення коефіцієнта готовності: *к* – *високий* ($2,7 \leq k \leq 3$), *достатній* ($2,25 \leq k < 2,7$), *недостатній* ($1,8 \leq k < 2,25$).

Коефіцієнт досліджуваного компонента ми вираховували за формулою:

$$K_j = \frac{a(3) + b(2) + v(1)}{n}, \quad (1)$$

де K_j – досліджувана компетенція;

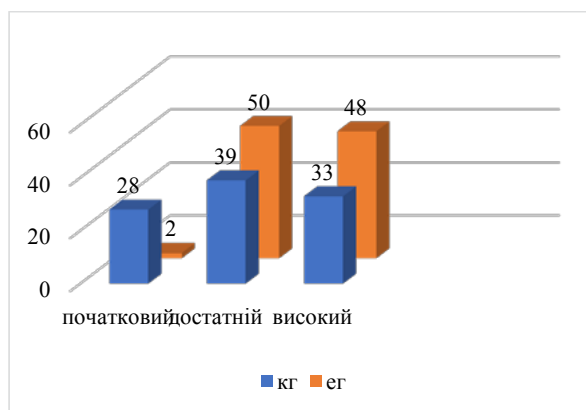

Рис. 4. Результати теоретичної підготовки респондентів (на кінець експерименту)

a, б, в – кількість чинників (ознак, проявів) залежно від ситуації в реальному педагогічному процесі;

n – загальна кількість ознак (чинників).

Під час дослідження ми виходили з того, що підготовка в умовах експериментального навчання вважається ефективною, якщо $k \geq 2,7$. Числовими показниками ефективності кожної компетенції є середнє значення оцінок за кожним чинником.

Загальний показник ефективності сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки, їхніх знань та практичних навичок і вмій здійснювати управлінську діяльність командира тактичного рівня ми вираховували за формулою:

$$K_{сер} = \frac{K_1 + K_2 + K_3 + K_4 + K_5}{5}, \quad (2)$$

де K_1, K_2, K_3, K_4, K_5 – компоненти

$K_{сер}$ – показник готовності майбутніх офіцерів ЗСУ тактичного рівня до управлінської професійної.

Нижче представимо отримані результати на кінець проведення експерименту з формування управлінської компетентності (Рис. 4, Рис. 5, Рис. 6).

У контексті сказаного зазначимо, що одним із важливих показників сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки є показник активності курсантів. В експериментальній групі активність курсантів від заняття до заняття зростала. Так, наприклад, на практичних заняттях, де застосовувалися інтерактивні методи навчання у формі рольових ігор активність зростала з 30% (за кількістю учасників) до 100% на кінець опану-

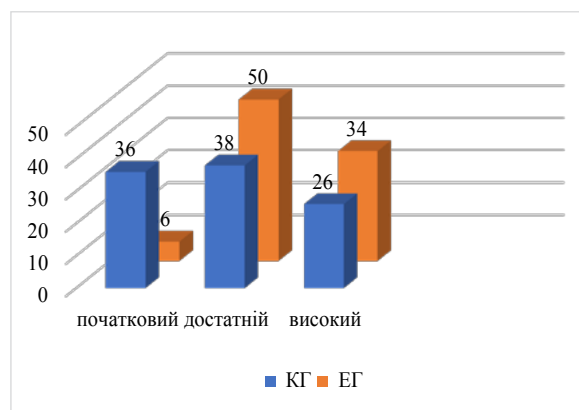

Рис. 5. Результати емоційної стабільності респондентів (на кінець експерименту)

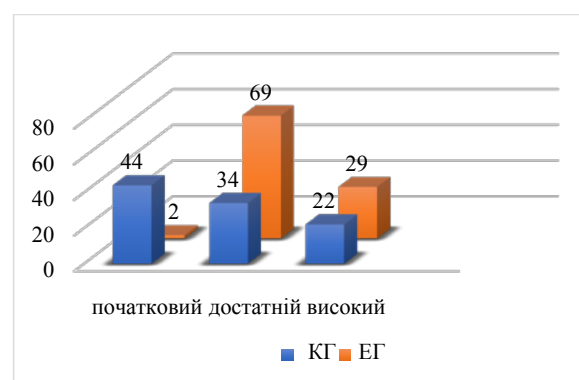

Рис. 6. Результати психолого-фізичної витривалості респондентів (на кінець експерименту)

вання курсом. Причому, на заключному етапі курсанти експериментальних груп виявляли бажання участі у рольових іграх 100%, у контрольних групах – 12%.

Висновки. Отже, виявлений у процесі констатувального експерименту прояв активності курсантів в експериментальних групах можна зазначити як надситуативну здатність майбутнього офіцера тактичного рівня підніматися над рівнем вимог ситуації, ставити цілі, надлишкові завдання проти вихідного рівня. За допомогою надситуативної активності долаються зовнішні та внутрішні обмеження, так звані бар'єри діяльності, активізуються установки, що є основою творчості пізнавальної діяльності, що особливо важливо при формуванні управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки.

Тож одним із важливих предикторів сформованості управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки є і показник активності курсантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. В. Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Дніпропетровськ : ІМА–прес, 2014. 544 с.
2. Військовослужбовцю про культуру поведінки : навчальний посібник / Г. М. Шевкун та інші. Львів : АСВ, 2014. 135 с.
3. Дубасенюк О. А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження : навч.-методичний посібник. Житомир : Полісся, 2016. 256 с.
4. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України: колективна монографія / за заг. ред. проф. В. С. Рижикова. Київ : Науково-досл. центр Військового ін-ту Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2018. 320 с.
5. Кодекс поведінки військовослужбовців Збройних Сил України – учасників воєнних дій: Додаток 6 до Наказу міністра оборони України від 11.09.2004 № 400 «Про затвердження Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України».
6. Кодекс честі офіцера Збройних Сил України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 31.12.1999 № 412.
7. Маслій О. М. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах: теоретичний і методичний аспекти: монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 324 с.
8. Методичні рекомендації з організації та проведення наукового-педагогічного експерименту / Укл. Лаврентьєва Г. П., Шишкіна М. П. Київ : ІІТЗН, 2007. 74 с.
9. Основи військового управління: навчально-методичний посібник / Вишневський Ю. В. та ін. Львів : ЛІСВ НУ «ЛП», 2009. 287 с.
10. Петько Л. В. Метод аналогії як засіб підвищення якості процесу навчання в умовах університету. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Вип. 2. Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016. С. 158–163.
11. Петько Л. В. Принципи виховання в освітньому середовищі ВНЗ. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів* : зб. наук. праць за матеріалами ІХ Всеукраїнської інтернет-конф. (Умань, 27 жовтня 2016 р. / відп. ред. В. В. Макарчук. Умань: ФОП Жовтий, 2016. С. 142–146.
12. Програми індивідуальної підготовки офіцерів тактичної ланки управління Збройних Сил України ТП 7-00 (01).01 (затверджена ПЗНГШ 17.10.2019 №25460/С) починаючи з грудня 2019 року по серпень 2020 року.
13. Прохоров О. А., Рижиков В. С. Інтерактивні методи навчання: теорія та практика впровадження ділових (рольових) ігор в освітній процес військових навчальних закладів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21. Т. 3. С. 87–92.
14. Савченко А. О. Система військової освіти України, як один із пріоритетних напрямів у побудові Збройних сил України. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доповідей ІІІ Міжнародної науково-практ. конф. (м. Одеса, 22 жовтня 2021 р.). Одеса., 2021. С. 356.
15. Шанюк О. В., Романенко С. Е. Основи військового управління (у т. ч. штабні процедури НАТО) : Конспект лекцій. Одеський державний екологічний ун-т. Одеса, 2021.
16. Ягупов В. В. Військова дидактика : навчальний посібник. Київ : «Київський університет». 2000. 400 с
17. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol. 7. No. 4.38 (2018) : Special Issue 38, pp. 45–49.
18. Pet'ko L. Global educational trends in the Ukrainian space. Problems of the development of modern science: theory and practice : Collection of scientific articles. Cartero Publishing House, Madrid, España. 2018, pp. 226–232.
19. Ryzhykov V. Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. Problems of the development of modern science: theory and practice : Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 2018, pp. 218–228.

REFERENCES

1. Boyko O. V. (2014). Teoretyko-metodychni problemy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy [Theoretical and methodological problems of formation of leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine] : Monohrafiia. Dnipropetrovsk : IMA–pres, 2014. 544 p. [in Ukrainian].
2. Viiskovosluzhbovtsiu pro kulturu povedinky [To military servicemen about the culture of behavior] : navchalnyi posibnyk / H. M. Shevkun ta inshi. Lviv : ASV, 2014. 135 p. [in Ukrainian].
3. Dubaseniuk O. A. (2016). Metodolohiia ta metody naukovo-pedahohichnoho doslidzhennia [Methodology and methods of scientific and pedagogical research] : navch.-metodychnyi posibnyk. Zhytomyr : Polissia, 256 p. [in Ukrainian].
4. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii ta metodyky v osvitnomu protsesi viiskovykh navchalnykh zakladiv providnykh krain-chleniv NATO i Ukrainy [Innovative pedagogical technologies and methods in the educational process of military educational institutions of the leading NATO member countries and Ukraine] : kolektyvna monohrafiia / za zah. red. prof. V. S. Ryzhykova. Kyiv : Naukovo-dosl. tsentr Viiskovoho in-tu Kyivskoho nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka, 2018. 320 p. [in Ukrainian].
5. Kodeks povedinky viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy – uchasnykiv voiennykh dii [Code of conduct for servicemen of the Armed Forces of Ukraine – participants in hostilities] : Dodatok 6 do Nakazu ministra obrony Ukrainy vid 11.09.2004 No 400 «Pro zatverdzhennia Kerivnytstva po zastosuvanniu norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava v Zbroinykh Sylakh Ukrainy». [in Ukrainian].

6. Kodeks chesti ofitsera Zbroinykh Syl Ukrainy [Code of honor of an officer of the Armed Forces of Ukraine] : zatverdzheno Nakazom Ministra oborony Ukrainy vid 31.12.1999 No 412. [in Ukrainian].
7. Maslii O. M. (2019). Systema profesiinoy pidhotovky maibutnikh ofitseriv raketno-artylerskoho ozbroiennia u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh: teoretynnyi i metodychnyi aspekty [System of professional training of future officers of missile and artillery weapons in higher military educational institutions: theoretical and methodical aspects] : monohrafiia. Khmelnytskyi : FOP Melnyk A. A., 324 p. [in Ukrainian].
8. Metodychni rekomendatsii z orhanizatsii ta provedennia naukovo-pedahohichnoho eksperymentu [Methodological recommendations for the organization and conduct of a scientific and pedagogical experiment] / Ukl. Lavrentieva H. P., Shyshkina M. P. Kyiv : IITZN, 2007. 74 p. [in Ukrainian].
9. Osnovy viiskovoho upravlinnia (2009) [Basics of military management] : navchalno-metodychnyi posibnyk / Vyshnevskiy Yu. V. ta in. Lviv : LISV NU «LP», 2009. 287 p. [in Ukrainian].
10. Petko L. V. (2016). Metod analogii yak zasib pidvyshchennia yakosti protsesu navchannia v umovakh universytetu [The method of analogy as a means of improving the quality of the learning process in university conditions]. Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky – Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences : zb. nauk. pr., 2, 158–163. [in Ukrainian].
11. Petko L. V. (2016). Pryntsypy vykhovannia v osvithnomu seredovyshchi VNZ [Principles of education in the educational environment of universities]. Suchasni tekhnologii rozvytku profesiinoy maisternosti maibutnikh uchyteliv – Modern technologies for the development of professional skills of future teachers : zb. nauk. prats za materialamy IX Vseukrainskoi internet-konf. (Uman, 27 zhovtnia 2016 r. / vidp. red. V. V. Makarchuk. Uman : FOP Zhovtyi, 142–146. [in Ukrainian].
12. Prohramy individualnoi pidhotovky ofitseriv taktychnoi lanky upravlinnia Zbroinykh Syl Ukrainy TP 7-00 (01).01 [Programs for individual training of officers of the tactical branch of the Armed Forces of Ukraine TP 7-00 (01).01] (zatverdzhena PZNSH 17.10.2019 №25460/S) pochynaiuchy z hrudnia 2019 roku po serpen 2020 roku. [in Ukrainian].
13. Prokhorov O. A., Ryzhykov V. S. (2020). Interaktyvni metody navchannia: teoriia ta praktyka vprovadzhennia dilovykh (rolovykh) ihor v osvithni protses viiskovykh navchalnykh zakladiv [Interactive learning methods: theory and practice of introducing business (role-playing) games into the educational process of military educational institutions]. Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy, 21 (3), 87–92. [in Ukrainian].
14. Savchenko A. O. (2021). Systema viiskovoi osvity Ukrainy, yak odyin iz priorytetnykh napriamiv u pobudovi Zbroinykh syl Ukrainy [The military education system of Ukraine as one of the priority areas in the construction of the Armed Forces of Ukraine]. Spilni dii viiskovykh formuvan i pravookhoronnykh orhaniv derzhavy: problemy ta perspektyvy – Joint actions of military formations and law enforcement agencies of the state: problems and prospects : zb. tez dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-prakt. konf. (m. Odesa, 22 zhovtnia 2021 r.), p. 356. [in Ukrainian].
15. Shaniuk O. V., Romanenko S. E. (2021). Osnovy viiskovoho upravlinnia (u t. ch. shtabni protsedury NATO) [Fundamentals of military management (including NATO staff procedures)] : Konspekt lektsii. Odeskyi derzhavnyi ekolohichni un-t. Odesa, 2021. [in Ukrainian].
16. Yahupov V. V. (2000). Viiskova dydaktyka : navchalnyi posibnyk. Kyiv : «Kyivskiy universytet», 400 p. [in Ukrainian].
17. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. (2018). Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. International Journal of Engineering & Technology, 7(4), Special Issue 38, 45–49.
18. Petko L. (2018). Global educational trends in the Ukrainian space. Problems of the development of modern science: theory and practice : Collection of scientific articles. Cartero Publishing House, Madrid, España, 226–232. [in Ukrainian].
19. Ryzhykov V. (2018). Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. Problems of the development of modern science: theory and practice : Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 218–228.